

Mannen som styrde Sverige – utan att bli kung

Berättelse

Birger Magnusson föddes omkring år 1210, troligen i Bjälbo i Östergötland. Han kom från en mäktig släkt, och redan som ung man rörde han sig nära makten. På den här tiden var Sverige inte ett enat land på det sätt vi tänker oss idag. Olika släkter slogs om makten, och kungar mördades eller störtades med jämna mellanrum.

Birger fick titeln jarl, vilket var den högsta posten näst efter kungen. När den barnlöse kung Erik Eriksson dog, lyckades Birger se till att hans egen son Valdemar valdes till kung år 1250. Valdemar var dock bara ett barn, och därför var det Birger själv som höll i den verkliga makten. Han blev aldrig kung, men trots det styrde han Sverige i nästan tjugo år.

Birger är mest känd för att han brukar kallas Stockholms grundare. Omkring år 1250 lät han befästa platsen vid Mälarens utlopp, och det första skriftliga omnämnandet av staden kommer från ett brev år 1252. Läget var smart valt: härifrån kunde han kontrollera handeln och skydda Mälardalen, vilket gjorde Stockholm till en viktig stad för köpmän, inte minst tyska handelsmän.

Birger arbetade också hårt med lagarna. Han införde de så kallade fridslagarna, som skulle skydda människor i vissa situationer. Det fanns hemfrid, som skyddade en person i hans eget hem, kvinnofrid, som skyddade kvinnor, kyrkofrid och tingsfrid. Den som bröt mot dessa lagar straffades hårt. Tidigare hade släkter ofta hämnats själva, men nu skulle staten gripa in, vilket var ett stort steg mot ett mer ordnat samhälle.

Han ledde dessutom ett korståg österut, mot dagens Finland. Genom detta befästes svenskt inflytande i området, även om mycket av det vi vet om fälttåget är osäkert.

Birger Jarl dog den 21 oktober 1266 i Jälbolung i Västergötland och begravdes i Varnhems klosterkyrka. Två av hans söner, Valdemar och senare Magnus Ladulås, blev kungar. På så sätt grundade Birger en kungaätt, även om han själv aldrig bar kronan. Idag står en staty av honom på Riddarholmen i Stockholm, mitt i den stad han brukar få äran för att ha grundat.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
jarl	den högsta titeln näst efter kungen på medeltiden
mäktig	som har mycket makt
enat	Landet blev enat under en gemensam kung.
störta	att med våld ta makten från någon
befästa	att bygga murar och torn för att skydda en plats
utlopp	platsen där en sjö rinner ut mot havet

ORD	FÖRKLARING
köpman	en person som köper och säljer varor
fridslag	en lag som skyddar människor i vissa situationer
hämnas	att straffa någon själv för något ont de gjort
gripa in	att lägga sig i för att stoppa något
korståg	ett krig som fördes i religionens namn på medeltiden
kungaätt	en familj som flera kungar kommer ifrån

Läsförståelsefrågor

- Varför blev Birger Jarl aldrig kung men ändå Sveriges verkliga ledare?
 - Han vann ett krig mot kungen.
 - Hans son blev vald till kung medan han själv höll i makten.
 - Folket valde honom till regent i stället för kung.
- Vad var det smarta med platsen där Stockholm byggdes?
 - Den låg långt från andra länder och var trygg.
 - Där fanns redan en stor och rik stad.
 - Därifrån kunde han styra handeln och skydda Mälardalen.
- Vad var syftet med fridslagarna?
 - Att skydda människor i vissa situationer, till exempel i hemmet.
 - Att samla in mer skatt till kungen.
 - Att bestämma vem som skulle bli nästa kung.
- Vad förändrades i samhället genom fridslagarna?
 - Släkterna fick rätt att hämnas själva.
 - Staten, inte familjen, skulle straffa den som bröt mot lagen.
 - Kyrkan tog över all makt i landet.
- Vart ledde Birger ett korståg?
 - Mot dagens Finland i öster.
 - Mot Danmark i söder.
 - Mot Norge i väster.
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 - Birger kom från en fattig familj utan inflytande.
 - Birger styrde Sverige i nästan tjugo år.
 - Birger lärde sig läsa och skriva av munkar i Varnhem.
- Sverige var ett oroligt land på Birgers tid. Skriv en mening som visar det, med stöd i texten.
- Varför kan man säga att Birger "grundade en kungaätt" trots att han själv aldrig var kung?
- Vad menas med att uppgiften om att Birger grundade Stockholm "delvis är legend"? Förklara med egna ord.
- Var begravdes Birger Jarl?
- Vad tror du Birger ville uppnå med att flytta makten från släkterna till staten? (Inferens – svara med stöd i texten.)

Facit

1. b
2. c
3. a
4. b
5. a
6. 1. nej b) ja c) det står inte i texten
7. Exempel på svar: Olika släkter slogs om makten, och kungar mördades eller störtades ofta.
8. Exempel på svar: Två av hans söner, Valdemar och Magnus Ladulås, blev kungar, så makten gick vidare i hans familj.
9. Exempel på svar: Det betyder att vi inte vet säkert att det gick till precis så. Mycket bygger på en gammal berättelse (Erikskrönikan) och kan vara en blandning av sanning och saga.
10. I Varnhems klosterkyrka i Västergötland.
11. Exempel på svar: Han ville troligen skapa ordning och fred, så att människor inte tog lagen i egna händer, och samtidigt göra kungamakten starkare.

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering.

FÖR LÄRAREN

Texten passar tema makt, samhällsbyggande och hur en stat växer fram. Den övar eleverna i att skilja på säkra fakta och tradition/legend, vilket är ett viktigt källkritiskt moment.

Diskussionsfrågor

- Birger styrde utan att vara kung. Känner du till någon i modern tid som har stor makt utan att ha den högsta titeln?
- Varför är det viktigt att staten, och inte enskilda familjer, bestämmer hur brott ska straffas?
- Många städer har en "grundare". Vad betyder det egentligen att grunda en stad?
- **Skriv (4–5 meningar):** Beskriv en plats eller stad som är viktig för dig. Berätta varför den betyder något och vad som gör den speciell.

Källor och faktagranskning

- Birger Jarl – Wikipedia (svenska/engelska): https://en.wikipedia.org/wiki/Birger_Jarl
- SO-rummet: Birger jarl – <https://www.so-rummet.se/kategorier/birger-jarl>
- Populär Historia: Birger jarl – jarlen som byggde riket – <https://populärhistoria.se/sveriges-historia/kungar-drottningar/birger-jarl-jarlen-som-byggde-riket>
- Erikskrönikan (medeltida källa till grundandet av Stockholm)

Faktagranskad i juni 2026. Birger Magnusson (Birger Jarl) föddes omkring 1210, troligen i Bjälbo i Östergötland, och dog den 21 oktober 1266 i Järlöning i Västergötland. Han var jarl och Sveriges verkliga makthavare cirka 1248–1266, men blev aldrig kung. Hans son Valdemar blev kung 1250 och Birger styrde som förmyndare/regent. Han knyts traditionellt till

grundandet av Stockholm (omkring 1250; första skriftliga omnämmandet 1252) och till de så kallade fridslagarna (hemfrid, kvinnofrid, kyrkofrid, tingsfrid). Han ledde också ett korståg som befäste svenskt inflytande i Finland. Osäkerheter: exakt födelseår och födelseort är inte säkert belagda; uppgiften att han "grundade" Stockholm bygger till stor del på Erikskrönikan och är delvis legend. Han är begravd i Varnhems klosterkyrka i Västergötland.

Berättelser om svenskar · läromedel för svenska som andraspråk. Skapat inom Läromedelsprojektet. Senast uppdaterad 2026-06-12.